

Тема. Закінчення іменників чоловічого роду II відміни в родовому відмінку. Відмінкові закінчення іменників з конкретним та абстрактним значенням

<https://www.youtube.com/watch?v=QCPMD3xdo9E>

Завдання 1. Опрацювати теоретичний матеріал

Іменники II відміни чоловічого роду в родовому відмінку однини (кого? чого?) можуть мати закінчення **-а** або **-у** (на письмі ще **-я** або **-ю**): *клен — клена, гай — гаю*. Вживання того чи іншого закінчення залежить від значення іменника.

За значенням іменники поділяються на назви **чітко** та назви **нечітко** окреслених предметів і понять.

Назви чітко окреслених предметів і понять:

назви істот (*син, кінь, голуб*),
охоплювані зором речі (*ключ, трактор, дуб, пагорб*),
частин тіла (*палець, лоб*),
днів тижня та місяців (*понеділок, жовтень*),
назви населених пунктів (*Коноп, Кременчук, Нью-Йорк*),
різних мір (*метр, кілограм*),
наукові терміни (*атом, суфікс*).

Назви нечітко окреслених предметів і понять (назви предметів, які не охоплюються зором):

не мають певних меж (*космос, шлях, ліс, Буг*),
назви великих споруд (*завод, стадіон*),
територій (*Крим, Казахстан*),
збірні назви (*горох, пісок*),
назви речовин (*граніт, кисень*),
явищ (*грим, вітер*),
дій (*біг, розгляд*),
станів (*сон, гнів*),
абстрактних понять (*прогрес, мир*) тощо.

Іменники II відміни чоловічого роду в родовому відмінку однини

-а (-я)

-у (-ю)

Назви **чітко окреслених** предметів і понять мають закінчення **-а**: *учень — учня, лікар — лікаря, Мороз (прізвище) — Мороза, Вітер (персонаж казки) — Вітра, комар — комара, горобець — горобця, слон — слона, кит — кита, листок — листка, палець — пальця, ясен — ясена, четвер — четверга, жовтень — жовтня, метр — метра, ампер — ампера, електрон — електрона, катет — катета, відмінок — відмінка.*

Назви **нечітко окреслених** предметів і понять мають закінчення **-у**: *степ — степу, пісок — піску, ячмінь — ячменю, барвінок — барвінку, грим — грому, сон — сну, ідеал — ідеалу, прогрес — прогресу, спорт — спорту, Сибір — Сибіру, Байкал — Байкалу.*

Трапляються й відхилення від цього правила та вагання: *міст — моста і мосту, двір — двора і двору, стіл — стола і столу* (з різним значенням), *вечір — вечора, овес — вівса* (хоч *ячмінь — ячменю*), *хліб — хліба* тощо.

Іменники II відміни чоловічого роду в родовому відмінку однини

-а (-я)	-у (-ю)
<p>Назви населених пунктів у родовому відмінку однини мають закінчення -а (у давнину населені пункти були чітко обмежені захисними валами, ровами, частоколами): <i>Київ — Києва, Херсон — Херсона, Тернопіль — Тернополя, Конотоп — Конотопа, Лондон — Лондона, Париж — Парижа.</i></p>	<p>Назви територій мають закінчення -у: <i>Крим — Криму, Поділ — Подолу, Китай — Китаю.</i></p> <p>Виняток становлять складені назви населених пунктів, у яких друга частина співзвучна з загальною назвою, що має закінчення -у: <i>Красний Лиман</i> (із 2016р. місто Лиман) — <i>Красного Лиману</i> (але Лимана), <i>Часів Яр</i> — <i>Часового Яру</i>, <i>Кам'яний Брід</i> — <i>Кам'яного Броду.</i></p>
<p>У назвах річок під наголосом виступає закінчення -а: <i>Дніпро — Дніпрá, Ірпінь — Ірпеня́, Остер — Острá.</i></p>	<p>У назвах річок не під наголосом виступає закінчення -у: <i>Дон — Дóну, Буг — Бúгу, Інгул — Інгу́лу.</i></p>
<p>Деякі іменники залежно від свого значення можуть мати і закінчення -а, і закінчення -у: <i>листопад — листопада</i> (місяць), <i>листопаду</i> (опадання листя); <i>лист — листа</i> (шматок матеріалу, писаний текст), <i>листу</i> (збірне поняття); <i>камінь — каменя</i> (шматок породи), <i>каменю</i> (матеріал); <i>Алжир — Алжирá</i> (місто), <i>Алжиру</i> (країна).</p>	

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ: зміна закінчення в родовому відмінку впливає на значення слова!

Наприклад: ділового папера, АЛЕ аркуш паперу; каменя (великого), АЛЕ каменю (матеріалу) листопада (місяця), АЛЕ завершення листопаду (явища природи).

Закінчення деяких іменників другої відміни залежить від наголосу:

Моста (наголос на [а]) - мосту (наголос на [о])

У ряді іменників чоловічого роду другої відміни зміна закінчення у родовому відмінку однини впливає на значення слова:

- *Алжирá* (місто) — *Алжиру* (країна)
- *алмаза* (коштовний камінь) — *алмазу* (мінерал)
- *акта* (документ) — *акту* (дія)

- *апарата* (прилад) — *апарату* (установа)
- *бала* (одиниця вимірювання) — *балу* (святковий вечір)
- *блока* (у техніці) — *блоку* (політичне об'єднання)
- *бора* (свердло) — *бору* (хімічний елемент)
- *борта* (одяг) — *борту* (судно)
- *булата* (зброя) — *булату* (сталь)
- *буряка* (одиничне) — *буряку* (збірне)
- *вала* (деталь машини) — *валу* (насип)
- *дзвона* (інструмент) — *дзвону* (звук)
- *елемента* (конкретне) — *елементу* (абстрактне)
- *звука* (термін в музиці та лінгвістиці) — *звуку* (слухове відчуття, механічні коливання)
- *Ізраїля* (особа) — *Ізраїлю* (країна)
- *інструмента* (одиничне) — *інструменту* (збірне)
- *каменя* (одиничне) — *каменю* (збірне)
- *клина* (предмет) — *клину* (просторове поняття)
- *листа* (одиничне) — *листу* (збірне)
- *листопада* (місяць) — *листопаду* (процес)
- *Нью-Йорка* (місто) — *Нью-Йорку* (штат)
- *орґана* (тіла або муз. інстр.) — *орґану* (установа, друк.)
- *папера* (документ) — *паперу* (матеріал)
- *потяга* (поїзд) — *потягу* (почуття)
- *пояса* (предмет) — *поясу* (просторове поняття)
- *придатка* (відросток) — *придатку* (додаток)
- *рахунка* (документ) — *рахунку* (дія)
- *соняшника* (одиничне) — *соняшнику* (збірне)
- *стана* (технічне) — *стану* (муз. та ін.)
- *телефона* (апарат) — *телефону* (номер)
- *терміна* (слово) — *терміну* (строк)

- *фактора* (маклер) — *фактору* (чинник)
- *шаблона* (пристрій; креслення) — *шаблону* (зразок) тощо.

Слова, що вживаються з обома закінченнями

Кілька слів української мови вживаються з обома закінченнями без впливу на значення (але із зміною наголосу):

мостá — мóсту

парканá — паркáну

плотá — плóту

столá — стóлу (меблі)

Завдання 1.

Записати іменники в дві колонки: у першу ті, що мають закінчення *-а (-я)* в родовому відмінку однини, у другу — *-у(-ю)*.

Голос, колос, урок, настрої, сум, оптимізм, розвиток, обрій, вечір, очерет, зміст, ґрунт, гурт, гурток, біль, степ, лист, кожух, погляд, відчай, січень, рух, сад, садочок, острів, луг, Кавказ, Урал, вітер, телефон.

Завдання 2.

Подані іменники поставити в родовому відмінку однини

Автобус, цукор, хлібороб, фініш, успіх, технікум, суфікс, розклад, табель, птах, технік, супутник, *прогрес*, *план*, *пилосос*, *пил*, *пасажир*, *вітер*, *вокзал*, *грам*, *документ*, *бульдозер*, *бетон*, *актив*, *асфальт*.

Завдання 3.

Запишіть прислів'я та приказки, обравши правильний варіант: А- а,-я; Б- у,-ю.

1. Голова без (розум), як ліхтар без свічки.
2. У кого в голові капустяна розсада, тому не додасть (розум) і посада.
3. Від теплого (слово) і лід розмерзається.
4. Буває, що й теля (вовк) хапає.
5. Дружні сороки й (орел) заклюють.
6. Ложка (дьоготь) зіпсує ложку (мед).
7. Посеред зими (лід) не випросиш у куми.
8. (Дим) без (вогонь) не буває.

Завдання 4.

Тестування

► Виконайте тестові завдання.

1. Закінчення *-а (-я)* у формі родового відмінка однини мають усі іменники в рядку:

А супутник, пасажир, коледж;

Б Кривий Ріг, язик, Ташкент;

В портфель, гопак, кілометр;

Г Крим, Конотоп, Марсель;

Д усміх, агроном, сантиметр.

2. Закінчення *-а (-я)* у формі родового відмінка однини мають усі іменники в рядку:

А хлопець, свинець, Роман;

Б роман, трактор, вівторок;

В Буг, коридор, присудок;

Г Дністер, квітень, вітер;

Д долар, гектар, діаметр.

3. Закінчення *-а (-я)* у формі родового відмінка однини мають усі іменники в рядку:

А кравець, буревій, рядок;

Б кисень, Київ, предмет;

В вечір, січень, портрет;

Г жаль, іменник, струмок;

Д жир, хліб, електровоз.

4. Закінчення *-а (-я)* у формі родового відмінка однини мають усі іменники в рядку:

А голос, понеділок, вовк;

Б король, атом, будинок;

В танець, стрілець, палець;

Г Кавказ, патріот, мудрець;

Д Лондон, Збруч, Мороз

5. Закінчення *-у (-ю)* у формі родового відмінка однини мають усі іменники в рядку:

А сюжет, хокей, ставок;

Б вогонь, завод, конфлікт;

В хор, бальзам, мільйон;

Г барвінок, дощ, гараж;

Д тиждень, рік, палац.

6. Закінчення *-у (-ю)* у формі родового відмінка однини мають усі іменники в рядку:

А сектор, дим, Харцизьк;

Б туман, дворик, іспит;

В місяць, інститут, гіпс;

Г звіробій, іній, квадрат;

Д абзац, секрет, картон.

7. Закінчення *-у (-ю)* у формі родового відмінка однини мають усі іменники в рядку:

А смуток, меч, перець;

Б лимон, полин, очерет;

В оркестр, борщ, спосіб;

Г яшень, Дунай, сироп;

Д склад, дуб, синтаксис.

8. Закінчення -у (-ю) у формі родового відмінка однини мають усі іменники в рядку:

А бур'ян, талант, гопак;

Б асфальт, теніс, посуд;

В бетон, шум, кухоль;

Г диван, вірус, любисток;

Д Інтернет, слід, млин.

9. Закінчення -у (-ю) у формі родового відмінка однини мають усі іменники в рядку:

А Париж, Донбас, жанр;

Б ремонт, вокзал, лоб;

В аналіз, очерет, Донець;

Г сад, гопак, родовід;

Д вальс, Кавказ, завод.

10. Визначте рядок, у якому всі іменники у формі родового відмінка однини мають закінчення -а (-я):

А тахігенез, текст, телекінез;

Б тембр, темп, телефон;

В табулятор, таймер, тангенс;

Г техногенез, титаніт, токсин;

Д сюжет, синус, присудок.

Домашнє завдання.

Опрацювати теоретичний матеріал (параграф 54). Вправа 5 (с. 173), 7 (с. 174).